

TOMASZ OLENDEREK

Mapy leśnictw Królestwa Polskiego z lat 1816-1818

Maps of the forest ranges in the Kingdom of Poland in years 1816-1818

ABSTRACT

Olenderek T. 2019. Mapy leśnictw Królestwa Polskiego z lat 1816-1818. Sylwan 163 (1): 62-70.

This article describes how the first forest maps in the Congress Kingdom of Poland were prepared and used. The source materials include the decisions of the governing authorities, special instructions for the forest surveyors, and original letters and reports related to the implementation of particular regulations. The principal cartographic materials consist of 22 surviving forestry area maps contained in the collections of the Central Archives of Historical Records in Warsaw. The following elements were studied: title text of the maps, their mathematical foundations, the scope of their content, their graphics and supplementary tables. The principles of forest cartography, as clearly set out in the documents, were implemented effectively in practice. Great credit for this goes to the chief organiser of the whole operation, Ludwik Plater, the general director of the State Forests. Thanks to his efforts, the Polish forestry system already had valuable thematic maps at its disposal in the 1810s. Together, they probably covered the entire area of the Kingdom. In the creation of the maps, a variety of Prussian and Austrian cartographic materials from the beginning of the 19th century was applied. The scale of the analysed maps was around 1:66 700. They were not required to meet high standards of geometrical accuracy – they were made hurriedly, during tours of forestry administrative areas. The rules for their editing were stated somewhat perfunctorily in the instructions, and consequently there were certain differences between maps in terms of content and graphical appearance. The main element of the maps' content was the extent of the state forests and their division into regions and subregions. A significant novelty was the use of a uniform green colour to denote forest – previously pictorial symbols in the shape of trees had frequently been used. Another important element was the marking of the boundaries of areas of forest designated for felling. These were drawn every year in red. Other objects shown included foresters' lodges, certain rivers, roads, and neighbouring villages and towns. The contemporary importance of these maps is variable, and depends primarily on the range of content given in the tables. Some of the maps dated 1818 contain only information on the assignment of forests to administrative areas or regions, and their surface areas. Maps from 1816-1817 also contain, among other things, information about tree species and forest types. In short, there is no doubt that 'Plater's cartography' was a short, but important, stage in the development of the forest cartography.

KEY WORDS

forest cartography, Ludwik Plater, old forest maps, Kingdom of Poland

ADDRESSES

Tomasz Olenderek – e-mail: tolenderek@wl.sggw.pl

Samodzielny Zakład Geomatyki i Gospodarki Przestrzennej, SGGW w Warszawie; ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Wstęp

W pierwszych miesiącach istnienia Królestwa Polskiego lasy państwowe (narodowe) zarządzane były w sposób funkcjonujący wcześniej w Księstwie Warszawskim [Miłobędzki 1957]. Sytuację zmieniły dopiero postanowienia wydane wiosną 1816 roku, w których opisano nowy sposób gospodarowania w lasach rządowych i zarządzania nimi. Podlegały one Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KRPiS), z wyjątkiem tzw. leśnictw górniczych, będących pod nadzorem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji.

Utworzony wówczas urząd dyrektora generalnego lasów rządowych objął Ludwik August Plater, w latach 1807-1811 inspektor lasów rządowych w zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego. Dzięki wcześniejszym podróżom znał niemiecką gospodarkę leśną [Miłobędzki 1951]. Był też autorem pierwszej polskiej monografii naukowej z zakresu leśnictwa [1807], w której zawarł opisy oraz przykłady map leśnych.

Aktualne opracowania dotyczące rozwoju leśnictwa [Broda 2007] lub urządzania lasu [Jaszczak 2008] w Królestwie Polskim, a także w jego wybranych regionach [Kacprzak 2007] przedstawiają zarys historii dyscypliny w badanym okresie. Brakuje natomiast prac o dawnej kartografii leśnej. Rodzaje map leśnych tworzonych w ramach prac urzędzeniowych opisują krótko Wilkowski [1985] i Jaszczak [2008]. Ważne mapy lasów całego terytorium Królestwa prezentują Ertman [1999] i Dymek [2011]. Omawiają oni jednak tylko mapy wykonane po 1820 roku, natomiast wcześniejsze instrukcje dla mierniczych są jedynie wymieniane.

Celem artykułu jest przedstawienie pierwszych map leśnych sporządzanych w Królestwie Polskim, czyli map leśnictw z lat 1816-1818. W pierwszej kolejności omówiono wydarzenia związane z rozwojem kartografii leśnej w przyjętym okresie (układ chronologiczny), skupiając szczególną uwagę na powstawaniu badanych map. Następnie opisano elementy map, przedstawiając wytyczne podane w przepisach oraz sposób ich realizacji w praktyce z uwzględnieniem zmian w kolejnych latach. Przedstawione poniżej wyniki badań oparte są na analizie źródeł pierwotnych.

Materiał badawczy

Podczas kwerendy w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (AGAD) znaleziono 32 mapy leśnictw z lat 1816-1818. W opisywanych badaniach wykorzystano 22 z nich (tab.). Czterech map (Kowal z 1816 roku, Krzepice, Pajęczno, Potycz) nie udostępnia się w AGAD ze względu na ich zły stan. Wyłączono też mapy leśnictw górniczych (Iłża, Jaworzno, Kielce, Siewierz, Suchedniów), gdyż są to mapy o specyficznej treści i grafice [Olenderek 2017].

Drugi zbiór materiałów stanowią zarządzenia i instrukcje zamieszczone w „Zbiorze Urządzeń publicznych Administracji Dóbr i Lasów Rządowych”, zawierającym 24 dokumenty z lat 1816-1818. Wykorzystano 2 postanowienia namiestnika i 6 instrukcji dyrektora generalnego lasów rządowych.

Trzecim wykorzystanym zbiorem materiałów są „Acta Generalia dotyczące się Urządzeń Leśnych” przechowywane w AGAD w aktach KRPiS (zespół nr 194) pod sygnaturą 1506, stanowiące część Archiwum Sekretariatu Generalnego tej instytucji. Zawierają 27 druków i rękopisów dotyczących zarządzania lasami rządowymi w latach 1816-1820.

Kartografia leśna Królestwa Polskiego w latach 1816-1818

Dla rozwoju kartografii leśnej w Królestwie Polskim kluczowe były dwa postanowienia namiestnika carskiego, generała Józefa Zajączka. Określono w nich m.in. zasady wykonania map leśnych

Tabela.

Mapy leśnictw w Archiwum Głównym Akt Dawnych (Zbiór Kartograficzny)

Maps of the forest ranges in Central Archives of Historical Records (Cartographic Collection)

Leśnictwo	1816	1817	1818
Chełmno	266-22	225-2	
Dmosin		297-33	263-6
Grabica			287-10
Iwanowice			353-11
Koło			223-6
Kowal			265-21
Lubiń			285-11
Ostrołęka	299-36		
Pabianice			350-30
Piotrków			353-32
Raciążek	216-5		
Sokolniki			281-8
Szadek			267-37
Tkaczew	230-4	230-1	
Uniejów			333-38
Warszawa	322-39		248-26, 291-9
Zgierz			258-8

[Zajązek 1816a] oraz opisano obowiązki dyrektora generalnego lasów rządowych (Ludwika Platera), wśród których wymieniono zaproponowanie projektu pomiaru lasów [Zajązek 1816b].

W piśmie do KRPiS z 19 maja Plater [1816a] ocenił urządzenie lasów Królestwa wykonane podczas okupacji pruskiej (1796-1806). Lasy pomierzone zostały w niewielkim stopniu, a bez szczegółowego ich pomiaru i dokładnego oszacowania oraz przeszkolonych pracowników i odpowiednich przepisów dokończenie prac nie było realne. Zatrudnienie 50 mierniczych umożliwiłoby pomiar około 5 mln morgów magdeburgskich (około 1,25 mln ha) lasów koronnych i narodowych w ciągu 5 lat. Szkolenie odpowiednich ludzi miał przeprowadzić mierniczy leśny sprowadzony z Prus. Realizowany pomiar byłby wstępem, a całe urządzenie miało zostać wykonane w ciągu kilkunastu lat.

W Postanowieniu... [Zajązek 1816a] nałożono na nadleśnego obowiązek obliczenia powierzchni każdego lasu rządowego. Następnie towarzyszący mu mierniczy miał wykonać trzy egzemplarze mapy (dla dyrektora, nadleśnego i leśniczego), na podstawie istniejącej mapy szczegółowej. W razie jej braku mapa przedstawiać miała obraz ogólny leśnictwa, aby dawać jakiegokolwiek wyobrażenie wielkości i kształtu kompleksów leśnych. Innym ważnym celem sporządzania map było oznaczenie linii oddzielających tzw. roczne poręby. Zalecano jak najszybsze wykonanie tych działań, natomiast dokładniejsze zasady postępowania planowano ustalić w przyszłości, po ukończeniu szczegółowego pomiaru lasów.

Przyjęto, że w pierwszej kolejności zostaną wykonane mapy leśnictw. W czerwcu Plater [1816e] wezwał siedmiu podległych sobie nadleśnych lub ich zastępców (Barszczewski, Hirsch, Hübell, Nowicki, Sauvam, Załęski i Żmigrodzki) do trzech leśnictw (Brańszczyk, Kozienice i Lubochnia) celem odebrania instrukcji. Podczas spotkań planowano sporządzenie pod okiem Platera przykładowych map i przekazanie objaśnień siedmiu mierniczym (Birner, Janczewski, Kowalski, Rökner, Scharnweber, Sienkiewicz i Steckiewicz).

Na potrzeby tych spotkań podpisana została 24 czerwca „Instrukcja ...” [Plater 1816b]. Po objędzie leśnictwa nadleśny miał złożyć dyrektorowi raport wraz z załączoną mapą. Gdyby

dyrektor uznał potrzebę korekty przebiegu linii porębowych, zwróciłby nadleśnemu mapę wraz z odpowiednim zaleceniem. Do pierwszego objazdu wyznaczonych zostało 80 leśnictw rządowych (koronnych, narodowych i powróconych) [Plater 1816c]. Prace nad opisem leśnictw, sporządzaniem map i wyznaczaniem poręb rozpoczęto we wszystkich województwach. Planowano ich ukończenie przed zimą 1816 roku [Plater 1816e].

Jako jeden z pierwszych, już w lipcu, otrzymał Plater raport z prac na terenie leśnictwa Przedborz. Oceniając go, docenił autora mapy (Sienkiewicz) za dokładność i jasność, które znamionują doświadczonego mierniczego. Przyjęta skala mapy uniemożliwiła co prawda precyzyjne oznaczenie małych poręb, ale „nie idzie tu o dokładność geometryczną, ponieważ i mapy same są po części tylko ideami”. Arkusze przeznaczone dla dyrektora i leśniczego można było później wykonać w większej skali, a pierwszy egzemplarz służył nadleśnemu, dla którego mniejszy format mapy był wygodniejszy podczas objazdu [Plater 1816d].

24 sierpnia Plater [1816f] podpisał „Instrukcję dla mierniczych leśnych względem map sytuacyjnych”. Zadaniem mierniczych była realizacja zasad Postanowienia... [Zajączek 1816a], natomiast instrukcja zawierała przepisy dla dokładniejszego określenia czynności. Wymieniono tam cztery obowiązki mierniczego leśnego. Pierwszym było określenie powierzchni leśnictwa oraz wyznaczonych obrębów i oddziałów (były to duże obszary – od 50 nawet do 500 ha). Drugim było narysowanie mapy leśnictwa według podanych zasad. Trzecim było oznaczenie na mapie linii poręb i wyznaczenie ich w terenie. Czwartym – obliczenie powierzchni obrębów i oddziałów oraz miąższości drzew ściętych. Osobne części instrukcji poświęcono jednostkom miary i podziałkom pomocnym w kreśleniu map. Wymieniono także niezbędny sprzęt pomiarowy.

Nie wiadomo, jaką ostatecznie część kraju pokryły tak wykonane mapy – w AGAD odnaleziono ich zaledwie pięć. Mają one charakter pierworysów: podpisany jest nadleśny, czasem podano miesiąc wykonania lub brak formalnego tytułu. Mapy leśnictw z kolejnych lat zawierają zwykle informację o kopiowaniu, są one staranniej wykonane i mniej zużyte.

W 1817 roku planowano rozpoczęcie pomiarów lasów i sporządzanie na ich podstawie map wielkoskalowych [Plater 1817a]. Wykonywano jednak jeszcze mapy leśnictw – w AGAD dostępne są 3 takie mapy, w tym jeden pierworys (leśnictwo Dmosin).

„Instrukcja...” [Plater 1817b] została podpisana 25 kwietnia. Zadaniem nadleśnego było między innymi odebranie mapy leśnictwa (z 1816 roku) i odrysowanie na niej (ewentualnie z pomocą mierniczego) linii poręb na rok 1817 czerwonym tuszem, wpisując literę porządkową i rok. Następnie nadleśny ponownie odsyłał mapy leśnictw dyrektorowi, „dobrze je od uszkodzenia lub splamienia zabezpieczywszy”. Podobne czynności wykonywano też później, bo na mapach leśnictw widać poręby naznaczone w latach 1818 i 1819.

6 czerwca rozpoczęła działalność Dyrekcja Generalna Lasów Rządowych [Plater 1817c]. Wśród kilkudziesięciu nowych urzędników (w większości leśniczych) był mierniczy leśny Jan Żebrowski [Badeni 1817a, b]. Zmieniono podział na leśnictwa – powstały 3 nowe, zaś 8 zlikwidowano. Utworzono jednostki nadrzędne (9 nadleśnictw generalnych) i podrzędne (straże), w liczbie od 2 do kilkunastu w leśnictwie [Plater, Krzyczkowski 1817].

1 lipca 1817 roku Plater [1817d] podpisał „Instrukcję ...”, a 20 listopada także „Instrukcję...” [1817e]. W AGAD dostępnych jest kilka wykonanych na tej podstawie map straży 1:5000.

W 1818 roku nadal sporządzano kopie map leśnictw. Zawierały one nowy podział na strażę i aktualny przebieg granic. W AGAD znaleziono 14 takich map, obejmujących tereny położone w województwie kaliskim i mazowieckim.

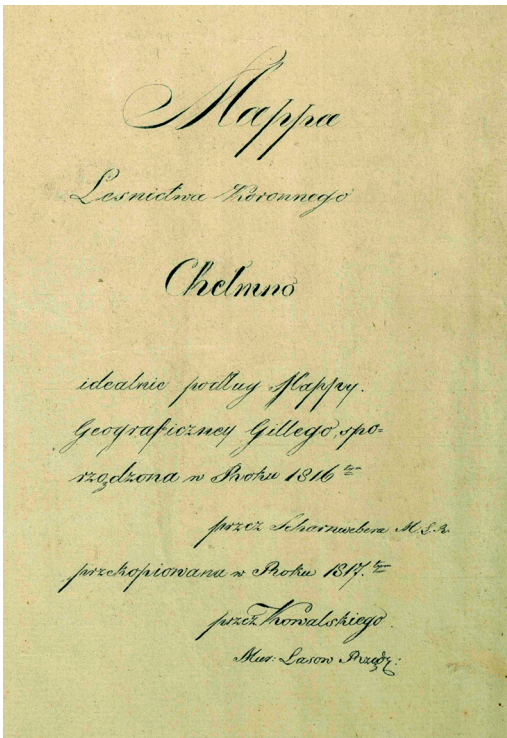
Dyrekcja Generalna Lasów Rządowych działała do 30 czerwca 1818 roku [Plater 1818], kiedy połączono ją z Dyrekcją Generalną Dóbr Rządowych. Miało to istotne konsekwencje dla

rozwoju kartografii leśnej, brak jest bowiem map leśnictw datowanych na rok 1819. W latach 20. XIX wieku mapy leśne opracowywano już według innych, nowych przepisów.

Elementy map leśnictw

Opisana w Instrukcji... [Plater 1816f] treść napisu tytułowego mapy leśnictwa zawiera dane o autorze i materiale źródłowym mapy. Temu wzorcowi najlepiej odpowiadały kopie z lat 1816-1817 (ryc. 1). Jako źródła służyły pozyskane w różnych instytucjach mapy szczegółowe, których dokładność i aktualność nadleśni mieli sprawdzać w terenie. Były to sporządzane podczas okupacji pruskiej mapy dawnych ekonomii królewskich lub mapy leśne. Dostęp do nich nie zawsze był możliwy i wówczas mierniczy wykorzystywał powierzane mu arkusze map topograficznych opracowanych na podstawie pomiarów pruskich i austriackich z lat 1793-1804 [Czerny 2015]:

- mapa Gilly’ego, czyli Spezial-Karte von Südpreußen (1802-1803, około 1:150 000): obejmowała tereny na południe od Wisły i na zachód od Pilicy,
- mapa Nowych Prus Wschodnich, czyli Topographisch-Militearische Karte vom vormaligen Neu Ostpreussen... (1808, około 1:150 000): tereny na północ od Wisły i Bugu,
- mapa Heldensfelda, czyli Carte von West-Gallizien, (1808, około 1:172 800): tereny na południe od Bugu i na wschód od Pilicy.

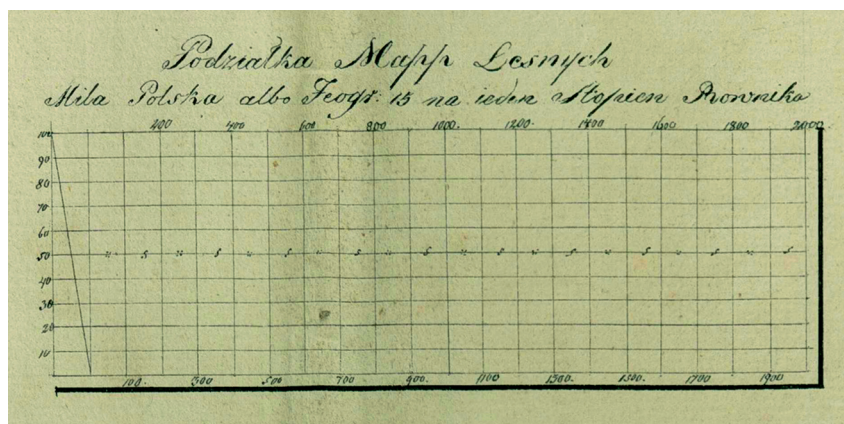
Ryc. 1.

Mapa Leśnictwa Chelmino – tytuł, 1:66 700, 1817 (Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Kartograficzny, 225-2)
Map of the Chelmino Forest Range – the title, 1:66 700, 1817 (Central Archives of Historical Records, Cartographic Collection, 225-2)

Korzystano zatem ze źródeł aktualnych, ale w dużo mniejszej skali. Mapy leśnictw powstawały w wyniku ponaddwukrotnego powiększenia map źródłowych, a nie zmniejszenia (redukcji), jak to zwykle ma miejsce.

W roku 1818 mapy opatrywano tytułem „Mapa sytuacyjna leśnictwa...”, zrezygnowano też z podawania nazwisk autorów map i materiałów źródłowych, prawdopodobnie dlatego, że były to już tylko kopie wcześniejszych opracowań. Gdyby mapa leśnictwa nie mieściła się na jednym arkuszu, w Instrukcji... [Plater 1816f] zalecano doklejenie potrzebnej części lub podział na sekcje. Na badanych mapach nie było to konieczne, choć ich wymiary były zróżnicowane: od 46×56 cm (Tkaczew) do 117×94 cm (Dmosin). Podklejano je płótnem, z wyjątkiem map województwa kaliskiego z 1818 roku. Możliwe, że nie były one przeznaczone do pracy w terenie lub nie zostały ukończone.

Mapy leśnictw miały mieć jednolitą skalę „jednej mili polskiej albo geograficznej na trzy cale”. W latach 1816-1817 rysowano zwykle podziałkę transwersalną (ryc. 2), w roku 1818 już tylko mniej dokładną podziałkę liniową. Długość podziałki odpowiadała 1 mili, opisanej jako $\frac{1}{15}$ stopnia równika,

Ryc. 2.

Mapa Leśnictwa Chełmno – podziałka transwersalna, 1:66 700, 1817 (Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Kartograficzny, 225-2)

Map of the Chełmno Forest Range – the transversal scale, 1:66 700, 1817 (Central Archives of Historical Records, Cartographic Collection, 225-2)

podzielonej na 2000 prętów reńskich. Odcinek ten był równy trzem całom decymalnym (czyli 0,03 pręta), zatem wartość skali powinna wynosić około 1:66 700. Podobną liczbę otrzymuje się, przyjmując dawną długość 1 mili jako 7534 metry (na podstawie relacji do stopy paryskiej według Karola de Perthées [Stamm 1938]) i po zmierzeniu długości podziałki (113 mm). Wyliczona skala jest wartością przybliżoną, gdyż mapy były niezbyt dokładne, sporządzane poprzez powiększenie rysunku, prawdopodobnie w pośpiechu i w trudnych warunkach. Brak opisu skali w postaci liczbowej był na początku XIX wieku normą.

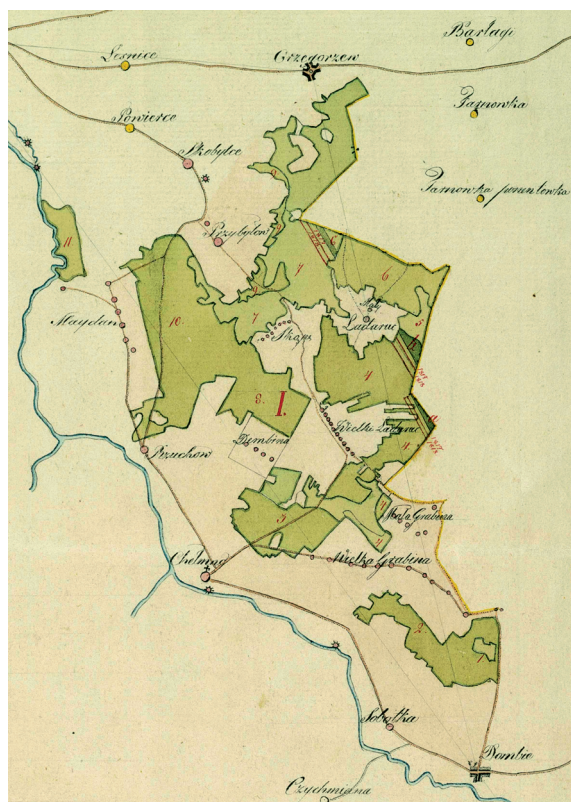
Mapy miały być orientowane według powszechnego zwyczaju, czyli z północą na górze. Nie podano jednak szczegółów i kierunek północny oznaczano różnie: w latach 1816-1817 na ogół w postaci strzałki, w 1818 stosowano opis pośrodku górnej ramki. Oryginalnym rozwiązaniem było pokazanie na jednej mapie (Dmosin 1817) dodatkowej kreski „Gradus linii porębów” pod kątem około 135 stopni w prawo w stosunku do kierunku północy.

Według Postanowienia... [Zajączek 1816a] mapy leśnictw miały zawierać następujące elementy treści (ryc. 3):

- kształt kompleksów leśnych oraz wyznaczonych oddziałów,
- linie oddzielające roczne poręby,
- nazwy i położenie dworów, folwarków i wsi leżących w pobliżu lasu,
- rzeki i drogi przechodzące przez las,
- nazwy majątków graniczących z lasami i grunty sporne.

W przepisach określono, że obszary leśne powinny być oznaczone jednolitym, zielonym kolorem. Znaki uzupełniano opisami (cyfry, litery, toponimy), które umożliwiały znalezienie odpowiednich powierzchni w tabeli. Granice i opisy obrębów lub rewirów (cyfry rzymskie), oddziałów (cyfry arabskie) i poręb (małe litery) często rysowano czerwonym tuszem.

Dla innych elementów treści stosowano znaki używane na mapach topograficznych. W praktyce jej zakres był szerszy, niż nakazywały to przepisy. Oznaczano też niektóre rzeki i zbiorniki wodne (barwa niebieska), drogi (brąz) i miejscowości położone w większej odległości od lasu. Wsie oznaczano zasięgiem zabudowy, wyjątkowo na paru mapach sygnaturami kołowymi (ryc. 3).

Ryc. 3.

Mapa Leśnictwa Chełmno, 1:66 700, 1817
(Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór
Kartograficzny, 225-2)

Map of the Chelmino Forest Range, 1:66 700,
1817 (Central Archives of Historical Records,
Cartographic Collection, 225-2)

Barwami różniono wsie królewskie oraz szlacheckie. Leśniczówki wyróżniano czerwonymi prostokątami lub kółkami z porożem, zaś w roku 1818 wielobarwną sygnaturą obrazkową. Część map zawierała podział gruntów leśnych (bory, lasy olszowe i niwy), rodzaje gruntów sąsiednich (własność), granice administracyjne i takie obiekty jak cegielnie, karczmy, kościoły, mosty, młyny, a nawet umocnienia wojskowe.

Na mapach z 1818 roku oznaczono nowe granice straży oraz powiatów. Treść tych map była uboższa, nie wyróżniano już typów wsi czy gruntów innych niż leśne. Charakterystyczny jest brak oznaczonych poręb na mapach z obszaru województwa kaliskiego.

W przepisach nie odniesiono się do sposobu opracowania legendy i znajduje się ona zaledwie na 5 mapach, z czego tylko na dwóch objaśniono po kilkanaście znaków. Legendy nie umieszczono na żadnej mapie z 1818 roku.

Poszczególni autorzy przyjmowali nieco różniące się od siebie rozwiązania, być może z powodu korzystania z różnych materiałów źródłowych. Mogło to także wynikać z ograniczenia możliwości kontaktu pomiędzy pracującymi w terenie mierniczymi.

Warto przytoczyć cytat z Instrukcji... [Plater 1816f]: „Żadnych upiększeń, żadnego rysunku drzewek na tych mapach używać mierniczy nie będzie”. Dawniejsze mapy leśne miały cel inwentaryzacyjny, nie przewidywano uzupełniania ich treści. Mapy leśnictw służyły przez kilka lat i uzupełniano je o powierzchnie kolejnych rocznych poręb. Dla zachowania czytelności (przy dość małej skali) należało zamienić stosowane dawniej desenie na barwne powierzchnie. Za pomocą „rysunku drzewek” można pokazać co prawda gatunek drzewa i rodzaj lasu, ale teraz dane te umieszczano w tabelach.

Każda mapa leśnictwa zawierała w tabeli (ryc. 4):

- numer, nazwę i powierzchnię obrębów, straży (na mapach z 1818 roku) i oddziałów,
- gatunek drzewa (brzeziny, buczyny, dębiny, jedliny, olszyny, sośniny),
- rodzaj lasu (wysokopienny, wyrębny, chrust lub krzaki),
- literę i powierzchnię poręb oraz ewentualnie gruntów spornych,
- liczbę zatrudnionych leśników.

Dodatkowo w tabelach niektórych map opisywano:

- gatunek ziemi (np. „dobry piasek miejscami sapiska i błota”),
- imiona i nazwiska leśników, ich stopień i miejsce zamieszkania,
- różne uwagi do gruntów, np. „tu nie mógł porembyć być wyznaczony gdyż najstarsza sośnina ma lat 20 i tak rzadka iż nie można się spodziewać dobrego boru”.

W tabelach map sytuacyjnych leśnictw województwa kaliskiego z 1818 roku wypełniono tylko dane o numerach, nazwach i powierzchni straży.

Podsumowanie

Podstawy kartografii leśnej, czyli sposoby wykonywania i użytkowania map leśnych, zostały jasno przedstawione w dokumentach i wprowadzone do praktyki. Ogromna w tym zasługa głównego organizatora całego przedsięwzięcia – dyrektora Ludwika Platera.

Przy opracowywaniu map leśnictw wykorzystywano różne mapy źródłowe sporządzone podczas minionej okupacji pruskiej i austriackiej. Zasady ich redakcji opisano w sposób dość ogólny i dlatego różnią się one zakresem treści. Wynika to z funkcji pełnionych przez mapy, ale także z rozwiązań wybieranych przez konkretnych mierniczych. Na pytanie, w jakim stopniu naśladowano tu obce wzorce, odpowiedzieć mogą dalsze badania.

Współczesne znaczenie map leśnictw jest zróżnicowane i określa je stopień wypełnienia tabel. Część zawiera dane o rodzaju lasu i gatunkach drzew, inne tylko informacje o przynależności lasów do określonych straży lub leśnictw. Ważne jest jednak to, że już w drugiej dekadzie XIX wieku leśnicy dysponowali średnioskalowymi mapami tematycznymi, prawdopodobnie nawet dla całego terytorium Królestwa Polskiego.

		Opisanie Leśnictwa			
Miejscowość	Nazwano Obrębów	Wielkość w Miarach Krajowych	Opisanie		
			Nazwano Oddziałów	Strazy	Wielkość w Miarach Krajowych
I. Chelmino. 1096.	1. Dąb		Wyrębny	obronny	328
	2. Bielone		„	„	330
	3. „		„	„	645
	4. Ladorczak		„	„	1293
	5. „		Wyrębny	Rozciąga	72
	6. „		„	Choczyna	120
	7. Ladorczak		Wyrębny	obronny	650
	8. „		Wyrębny	Choczyna	904
	9. „		Wyrębny	obronny	270
	10. Brzechów		„	„	1315
II. Smardzewo. 1380.	1. Smardzewo		„	obronny	1380
	2. „		„	„	„
III. Sęka. 300.	1. Sęka		Wyrębny	obronny	300

Ryc. 4.

Mapa Leśnictwa Chelmino – tabela (część), 1:66 700, 1817 (Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Kartograficzny, 225-2)

Map of the Chelmino Forest Range – the table (part), 1:66 700, 1817 (Central Archives of Historical Records, Cartographic Collection, 225-2)

Literatura

- Badeni M. 1817a.** Postanowienie nr 1211 Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 183-187.
- Badeni M. 1817b.** Postanowienie nr 1212 Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 188-189.
- Broda J. 2007.** Początki i rozwój gospodarstwa leśnego w lasach rządowych Królestwa Polskiego. W: Duszyk B., Latawiec K. [red.]. Lasy Królestwa Polskiego w XIX wieku. Struktura – administracja – gospodarka. Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom.
- Czerny A. 2015.** Powstanie i etapy rozwoju map topograficznych do końca XIX wieku. W: Czerny A. [red.]. Dawne mapy topograficzne w badaniach geograficzno-historycznych. UMCS, Lublin. <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0708/103742-czerny-dawne-mapy-07-07-low-res.pdf>
- Dymek B. 2011.** Uwagi na kanwie mapy lasów z 1825 r. Królestwa Polskiego. Rocznik Mazowiecki 23: 161-164.
- Ertman A. 1999.** Mapy przyrodnicze w Statystycznym Atlasie Królestwa Polskiego (1840) – ich geneza, wartości historyczne i współczesne znaczenie źródłowe. W: Bogacz T., Konopska B. [red.]. Z dziejów kartografii. Tom XI. Mapa w pracy historyka. IHN PAN, Wrocław – Warszawa.
- Jaszczak R. 2008.** Urządzenie lasu w Polsce do 1939 roku. Część II – urządzenie lasu w Królestwie Polskim. Sylwan 152 (5): 3-13.
- Kacprzak P. 2007.** Organizacja gospodarki leśnej między Wisłą a Pilicą w XVIII i XIX wieku. W: Duszyk B., Latawiec K. [red.]. Lasy Królestwa Polskiego w XIX wieku. Struktura – administracja – gospodarka. Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom.
- Miłobędzki J. 1951.** Ludwik Plater pierwszy organizator leśnictwa polskiego. Sylwan 95 (3-4): 301-308.
- Miłobędzki J. 1957.** Organizacja administracji Lasów Narodowych w dobie Księstwa Warszawskiego. Sylwan 101 (12): 20-45.
- Olenderek T. 2017.** Mapy leśnictw Gór Świętokrzyskich z 1816 roku. Studia i Materiały CEPL 19: 134-142.
- Plater L. 1807.** Gospodarstwo leśne. Wilno.
- Plater L. 1816a.** Pismo do Komisji Przychodów i Skarbu z dnia 19 maja. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 100-105.
- Plater L. 1816b.** Instrukcja dla nadleśnych generalnych o pierwszym zaprowadzeniu rocznych porębów z dnia 24 czerwca. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 150-159. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 57-74.
- Plater L. 1816c.** Rozkład leśnictw koronnych, narodowych i powróconych do pierwszego objazdu naznaczonego celem zaprowadzenia rocznych porębów i dopełnienia tabelarycznego opisanias z dnia 24 czerwca. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 54-56.
- Plater L. 1816d.** Uwagi nad raportem nadleśnego generalnego Załęskiego o naznaczeniu rocznych porębów w Leśnictwie Przedborskim, lipiec. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 79-85.
- Plater L. 1816e.** Pismo do Komisji Przychodów i Skarbu z dnia 20 sierpnia. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 43-53.
- Plater L. 1816f.** Instrukcja dla mierniczych leśnych względem map sytuacyjnych z dnia 24 sierpnia. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 163-171. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 75-78.
- Plater L. 1817a.** Urządzenie Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu o pomiarze lasów z dnia 27 marca. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 195-201.
- Plater L. 1817b.** Instrukcja dodatkowa dla nadleśnych generalnych o naznaczeniu porębów w roku 1817 z dnia 25 kwietnia. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 202-206.
- Plater L. 1817c.** Pismo do Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu z dnia 10 czerwca. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 145.
- Plater L. 1817d.** Instrukcja dla mierniczych leśnych o szczególnym pomiarze lasów rządowych z dnia 1 lipca. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 207-222.
- Plater L. 1817e.** Instrukcja dodatkowa dla mierniczych o trybowaniu z dnia 20 listopada. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 240-244.
- Plater L. 1818.** Pismo do Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu z dnia 30 czerwca. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 163.
- Plater L., Krzyczkowski J. 1817.** Obraz leśnictw rządowych w 1817 roku. Acta Generalia dotyczące się Urzędzeń Leśnych. 169-189.
- Stamm E. 1938.** Staropolskie miary. Cz. I. Miary długości i powierzchni. Warszawa. 34-35.
- Wilkowski W. 1985.** Historia kartografii leśnej – problematyka IX Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii. Przegląd Geodezyjny 57 (1): 16-17.
- Zajączek J. 1816a.** Postanowienie o rocznych porębach z dnia 28 maja. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 116-146.
- Zajączek J. 1816b.** Postanowienie szczególnego rządu leśnego z dnia 1 czerwca. Zbiór Urzędzeń publicznych Administracyi Dóbr i Lasów Rządowych. Tom I [1818]: 147-149.